

Riigikontrolli peamised seisukohad haridustoetuse kasutamist analüüsinud auditi põhjal – küsimuste-vastuste vormis

Mis on haridustoetus kohalikele omavalitsustele (KOV)?

Haridustoetus või ka hariduskulude toetus on riigieelarvest makstav sihtotstarbeline toetus KOVidele. Selle sees eristatakse omakorda toetust põhikooli õpetaja palkadeks, gümnaasiumi õpetaja palkadeks, direktori ja õppealajuhataja palkadeks, täiendkoolituseks, õppevahenditeks ja koolilõunaks. Auditis keskenduti palgatoetusele. Toetuse täpne jaotus KOVide vahel määratakse igal aastal kindlaks Vabariigi Valitsuse määrusega.

Kui palju haridustoetuseks raha kulub?

2016. aastaks on ette nähtud ca 237 miljonit eurot. KOVide jaoks on see suurim riigieelarveline toetus, moodustades nende tuludest ühtekokku 14%.

Kas õpetajate palgatoetuse kasutamisega on KOVides suuri probleeme?

Pigem mitte. Auditeeritud KOVides oli väikseid kõrvalekaldeid reeglitest, kuid suures plaanis kasutati toetusraha nii, nagu peab, ehk see jõudis õpetajani. Võib öelda, et ettenähtud viisil raha ärakasutamisega saavad KOVid korrektselt hakkama.

Kas praeguse haridustoetuse puhul on ka midagi põhimõtteliselt valesti?

Jah. Põhimõtteline probleem on haridustoetuse liiga range sihtotstarve. Samuti on probleemne, et haridustoetuse ja hiljuti käivitatud koolivõrguprogrammi eesmärkides on teatav vastuolu – see ei motiveeri koolivõrku korrastama, sest kohalik omavalitsus saab haridustoetust vaid siis, kui tal on endal kool. Samuti pole süsteem rahaliselt motiveeriv, ergutamaks omavalitsust oma mitut kooli liitma.

Miks peaks riik võtma suuna kaotada haridustoetuse sihtotstarve?

Esiteks tuleb KOVile ühest küljest tagada piisav raha oma ülesannete täitmiseks, kuid tal peab olema ka vabadus otsustada, kuidas seda oma kogukonna huvides parimal moel kasutada. Kui raha kasutusala on ette määratud, ei ole see tingimus täidetud. Teiseks puudub praegu KOVil sisuline vastutus toetusraha mõistliku kasutamise eest, kuna kulutamise valikud on riik KOVi eest ära teinud.

Kui võtta, et lõppastmes on KOVi roll tagada kvaliteetse hariduse hea kättesaadavus, ei pea see ilmtingimata tähendama oma kooli pidamist, eriti väheneva rahvastiku tingimustes.

Kooliharidust võib anda ka näiteks koostöös naaberomavalitsustega, kuid praegu saab toetusraha vaid see, kellel on oma kool. Teisisõnu: kaob kool, kaob ka toetusraha.

Koolipidamine on ühiskonna jaoks kulukas ettevõtmine, ja põhjendatult, kuid seda enam tuleb pingutada, et raha kasutataks targalt. Suurem vabadus toetuse kasutamisel loob paremad eeldused leida koolihariduse pakkumisel KOVides senisest mõistlikumad ja jätkusuutlikumad lahendused.

Kas haridustoetuse sihtotstarbe kaotamisega ei satu ohtu õpetajate palgatõus?

Ei satu – õpetaja palgatõusu on võimalik mõjutada ka õpetajate palga alammäära kaudu, mida on ka senimaani tehtud. Mõnel aastal on õpetajate palga alammäära tõstetud koguni kiiremini kui palgatoetust KOVidele.

Milles seisneb vastuolu haridustoetuse ja koolivõrgu programmi eesmärkide vahel?

Haridustoetuse ühe osa – s.o õpetajate palgatoetuse – jaotamisel KOVide vahel kasutatakse KOVi-põhiseid koefitsiente, millega diferentseeritakse muidu õpilaste arvul põhinevat toetussummat. Mõte on soodustada koolipidamist ka seal, kus see on kallim. Koefitsiendid on

paika pandud mõned aastad tagasi, kui toetus oli klassi-, mitte õpilaspõhine ning toetust sai ka tühjade kohtade pealt. Suurem koefitsient toob praegugi selliste koolidega KOVidele õpilase kohta suurema toetussumma. Ja selles ongi vastuolu koolivõrguprogrammiga, milles soovitakse sisuliselt näha koolide arvu vähenemist. Suurem toetus õpilase kohta neile, kellel on pooltühje koole, on pigem vastupidise mõjuga, soodustades kooli säilimist. Riigikontrolli asi ei ole öelda, kumb suund on õige, kuid sellist vastuolu ei tohiks ühe valdkonna meetmetes olla.

Kas haldusreform lahendab auditis esile toodud probleemid?

Automaatselt mitte, kuid teadaolevalt on haldusreformi käigus kavas üle vaadata ka KOVide rahastamise põhimõtted. Selles tuleks kindlasti käsitleda ka haridustoetust, mille kasutamise piiranguid tuleb hakata kas või järk-järgult vähendama.

Toomas Mattson

Riigikontrolli kommunikatsioonijuht

+372 640 0777

+372 513 4900

toomas.mattson@riigikontroll.ee

press@riigikontroll.ee

www.riigikontroll.ee

www.facebook.com/riigikontroll